

Tartók statikája II

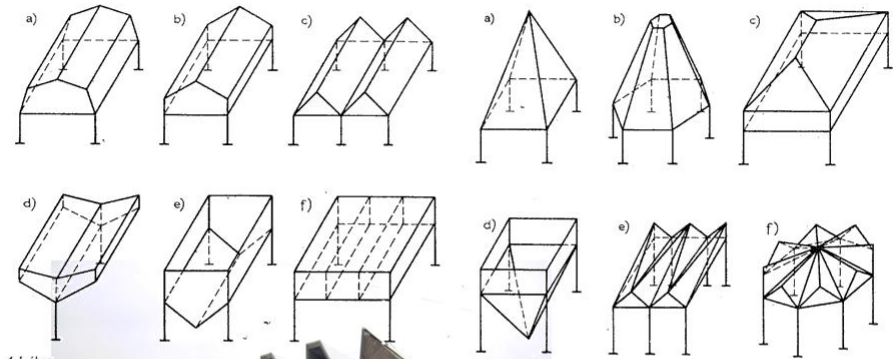
Tárcsák számítása

Dr. Hortobágyi Zsolt

Felületszerkezetek

Lemezűvek

4.1 ábra

Prizmatikus lemezűvek

4.2 ábra

Különleges lemezűvek

Héjak

Brazil Nemzeti Múzeum, O. Niemeyer

MIT Kresge Auditorium – Boston (1955)

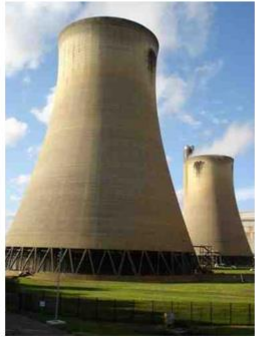
Palazzetto dello Sport, Róma, Nervi (1957)

Héjak

Heinz Isler (1961)

Oceanográfiai Múzeum. Valencia (F. Candela, 1997)

5

Héjak - Binishells

Dante Bini
Lakóépület, Ausztrália

Dante Bini
Monash University, Churchill, Ausztrália (1979)

6

Héjak - ellenpélda

Sydney Operaház,
J. Utzon dán építész (1973)

Nem biztosított a membránállapot kialakulása, mert nyúlásmentes alakváltozásokra képes -> hajlított héj!
Előregyártott bordák és tetőpanelek!
Építés 10 évig tartott
költség 15-szeres!

7

Tárcsák

Síkbeli feszültségállapot

Síkbeli alakváltozás állapot

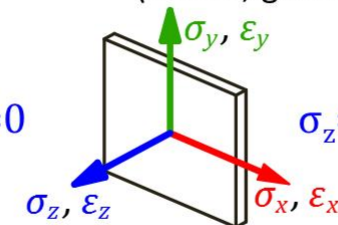
falszerkezetek

vonalas építmények metszete
(támfal, gátszerkezet, alagút stb.)

$$\sigma_z = 0, \epsilon_z \neq 0$$

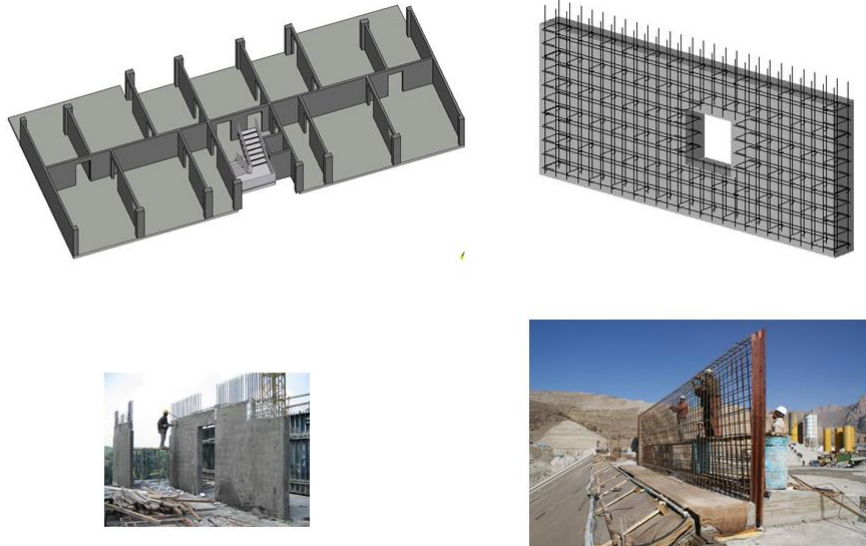
$$\sigma_z \neq 0, \epsilon_z = 0$$

Tárcsák számítása

8

Tárcsák – síkbeli feszültség áll.

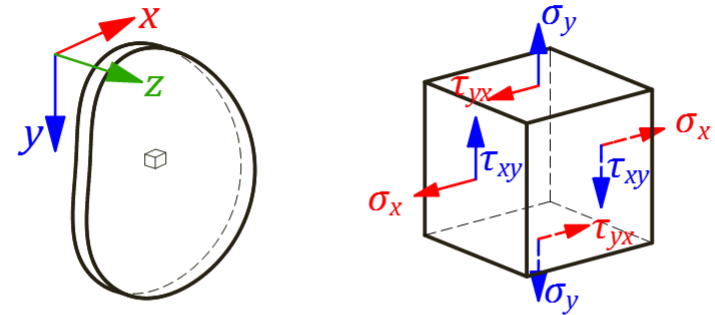
Tárcsák számítása

Alapfeltevések

- a tárcsa anyaga homogén, izotrop, lineárisan rugalmas
- a tárcsa vastagsága állandó
- a tárcsa vékony
- a középsík nem tér ki a síkjából
- a tárcsa kis elmozdulást végez, a középsík normálisan lévő pontok az alakváltozás után is a normálisan maradnak
- síkbeli feszültségállapot
- elsőrendű elmélet
- a reakcióerők is csak a tárcsa síkjában hathatnak

Tárcsák számítása

Egyensúlyi egyenlet

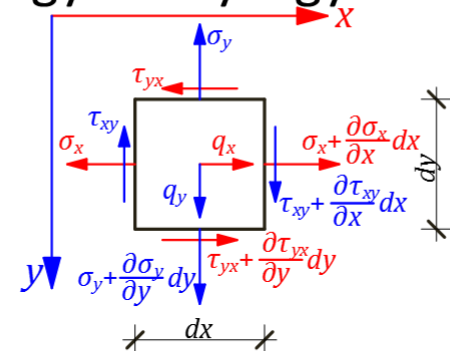

$$\mathbf{F}(x,y) = \begin{bmatrix} \sigma_x(x,y) & \tau_{xy}(x,y) \\ \tau_{yx}(x,y) & \sigma_y(x,y) \end{bmatrix} \quad \mathbf{F} = \begin{bmatrix} \sigma_x & \tau_{xy} \\ \tau_{yx} & \sigma_y \end{bmatrix}$$

Feltételezés: A feszültségek a vastagságok mentén állandóak.

Tárcsák számítása

Egyensúlyi egyenlet

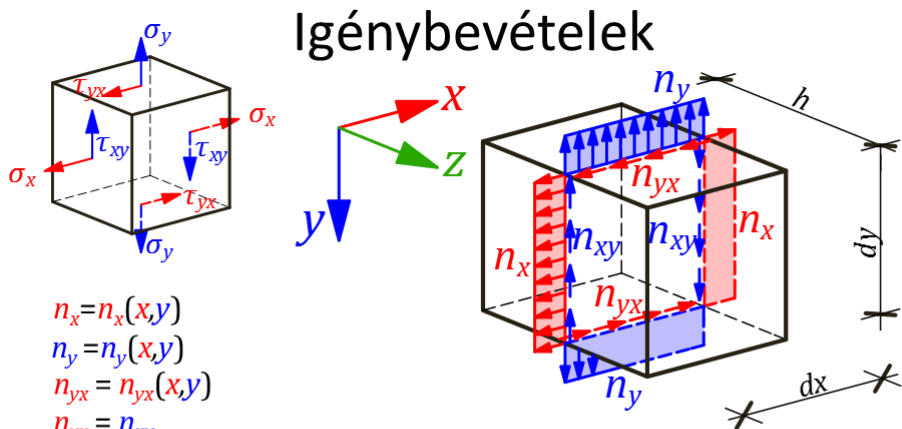

$$\sum F_{ix} : -\sigma_x dy h + \left(\sigma_x + \frac{\partial \sigma_x}{\partial x} dx\right) dy h - \tau_{yx} dx h + \left(\tau_{yx} + \frac{\partial \tau_{yx}}{\partial y} dy\right) dx h + q_x dy h = 0$$

$$\sum F_{ix} : \frac{\partial \sigma_x}{\partial x} dx dy + \frac{\partial \tau_{yx}}{\partial y} dy dx = 0$$

$$\sum F_{ix} : \frac{\partial \sigma_x}{\partial x} + \frac{\partial \tau_{yx}}{\partial y} = 0 \quad \sum F_{iy} : \frac{\partial \sigma_y}{\partial y} + \frac{\partial \tau_{xy}}{\partial x} = 0 \quad \tau_{xy} = \tau_{yx}$$

Tárcsák számítása

Génybevételek

$$\begin{aligned} n_x &= n_x(x,y) \\ n_y &= n_y(x,y) \\ n_{yx} &= n_{yx}(x,y) \\ n_{xy} &= n_{xy} \end{aligned}$$

$$n_x = \int_{-h/2}^{+h/2} \sigma_x dz = \sigma_x \int_{-h/2}^{+h/2} dz = \sigma_x h$$

$$n_x = \sigma_x h \quad n_y = \sigma_y h \quad n_{yx} = \tau_{yx} h \quad n_{xy} = \tau_{xy} h \quad [kN/m]$$

A feszültségállapot síkbeli!

Tárcsák számítása

13

Anyagegyenletek

$$\varepsilon_x = \frac{1}{E} (\sigma_x - \nu \sigma_y)$$

$$\varepsilon_y = \frac{1}{E} (\sigma_y - \nu \sigma_x)$$

$$\varepsilon_z = -\frac{\nu}{E} (\sigma_x + \sigma_y)$$

$$\gamma_{xy} = \frac{1}{G} \tau_{xy}, \quad G = \frac{E}{2(1+\nu)}$$

Az alakváltozás állapota térbeli!

Tárcsák számítása

14

Geometriai egyenletek

$$\varepsilon_x(x,y) = \frac{\partial u(x,y)}{\partial x}$$

$$\varepsilon_y(x,y) = \frac{\partial v(x,y)}{\partial y}$$

$$\gamma_{xy}(x,y) = \frac{\partial u(x,y)}{\partial y} + \frac{\partial v(x,y)}{\partial x}$$

$$\mathbf{A}(x,y) = \begin{bmatrix} \varepsilon_x(x,y) & \gamma_{xy}(x,y)/2 & 0 \\ \gamma_{xy}(x,y)/2 & \varepsilon_y(x,y) & 0 \\ 0 & 0 & \varepsilon_z(x,y) \end{bmatrix}$$

$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} \varepsilon_x & \gamma_{xy}/2 & 0 \\ \gamma_{xy}/2 & \varepsilon_y & 0 \\ 0 & 0 & \varepsilon_z \end{bmatrix}$$

Tárcsák számítása

15

Ismeretlenek

$$\left. \begin{aligned} &\sigma_x(x,y), \sigma_y(x,y), \tau_{xy}(x,y), \\ &\varepsilon_x(x,y), \varepsilon_y(x,y), \varepsilon_z(x,y), \gamma_{xy}(x,y), \\ &u(x,y), v(x,y) \end{aligned} \right\} 9 \text{ db}$$

Egyenletek

$$\left. \begin{aligned} &\sum F_{ix}: \frac{\partial \sigma_x}{\partial x} + \frac{\partial \tau_{yx}}{\partial y} = 0 \quad \sum F_{iy}: \frac{\partial \sigma_y}{\partial y} + \frac{\partial \tau_{xy}}{\partial x} = 0 \\ &\varepsilon_x = \frac{1}{E} (\sigma_x - \nu \sigma_y) \quad \varepsilon_y = \frac{1}{E} (\sigma_y - \nu \sigma_x) \quad \varepsilon_z = -\frac{\nu}{E} (\sigma_x + \sigma_y) \quad \gamma_{xy} = \frac{1}{G} \tau_{xy} \\ &\varepsilon_x(x,y) = \frac{\partial u(x,y)}{\partial x} \quad \varepsilon_y(x,y) = \frac{\partial v(x,y)}{\partial y} \quad \gamma_{xy}(x,y) = \frac{\partial u(x,y)}{\partial y} + \frac{\partial v(x,y)}{\partial x} \end{aligned} \right\} 9$$

+ peremfeltételek

Tárcsák számítása

16

Airy-féle feszültségfüggvények

Sir George Biddell Airy
királyi csillagász
1801-1892

$$\sigma_x(x, y) = \frac{\partial^2 F(x, y)}{\partial y^2}$$

$$\sigma_y(x, y) = \frac{\partial^2 F(x, y)}{\partial x^2}$$

$$\tau_{xy}(x, y) = -\frac{\partial^2 F(x, y)}{\partial x \partial y}$$

(1863)

Tárcsák számítása

17

Tárcsaegyenlet

$$\sigma_x(x, y) = \frac{\partial^2 F(x, y)}{\partial y^2} \quad \sigma_y(x, y) = \frac{\partial^2 F(x, y)}{\partial x^2} \quad \tau_{xy}(x, y) = -\frac{\partial^2 F(x, y)}{\partial x \partial y}$$

$$\text{Egyensúlyi egyenletek: } \frac{\partial \sigma_x(x, y)}{\partial x} + \frac{\partial \tau_{yx}(x, y)}{\partial y} = \frac{\partial^3 F(x, y)}{\partial x \partial y^2} - \frac{\partial^3 F(x, y)}{\partial x \partial y^2} = 0$$

$$\frac{\partial \sigma_y(x, y)}{\partial y} + \frac{\partial \tau_{xy}(x, y)}{\partial x} = \frac{\partial^3 F(x, y)}{\partial x^2 \partial y} - \frac{\partial^3 F(x, y)}{\partial x^2 \partial y} = 0$$

Anyagegyenletek:

$$\varepsilon_x = \frac{1}{E}(\sigma_x - \nu \sigma_y) = \frac{1}{E} \left(\frac{\partial^2 F}{\partial y^2} - \nu \frac{\partial^2 F}{\partial x^2} \right)$$

$$\varepsilon_y = \frac{1}{E}(\sigma_y - \nu \sigma_x) = \frac{1}{E} \left(\frac{\partial^2 F}{\partial x^2} - \nu \frac{\partial^2 F}{\partial y^2} \right)$$

$$\gamma_{xy} = \frac{2(1+\nu)}{E} \tau_{xy} = -\frac{2(1+\nu)}{E} \frac{\partial^2 F}{\partial x \partial y}$$

Tárcsák számítása

18

Tárcsaegyenlet

$$\sigma_x(x, y) = \frac{\partial^2 F(x, y)}{\partial y^2} \quad \sigma_y(x, y) = \frac{\partial^2 F(x, y)}{\partial x^2} \quad \tau_{xy}(x, y) = -\frac{\partial^2 F(x, y)}{\partial x \partial y}$$

$$\text{Geometriai egyenletek: } \varepsilon_x = \frac{\partial u}{\partial x} \quad \varepsilon_y = \frac{\partial v}{\partial y} \quad \gamma_{xy} = \frac{\partial u}{\partial y} + \frac{\partial v}{\partial x}$$

$$\frac{\partial^2}{\partial x \partial y} \gamma_{xy} = \frac{\partial^2}{\partial x \partial y} \left(\frac{\partial u}{\partial y} + \frac{\partial v}{\partial x} \right) = \frac{\partial^3 u}{\partial x \partial y^2} + \frac{\partial^3 v}{\partial x^2 \partial y} = \frac{\partial^2}{\partial y^2} \varepsilon_x + \frac{\partial^2}{\partial x^2} \varepsilon_y$$

$$-\frac{\partial^2}{\partial x \partial y} \frac{2(1+\nu)}{E} \frac{\partial^2 F}{\partial x \partial y} = \frac{\partial^2}{\partial y^2} \frac{1}{E} \left(\frac{\partial^2 F}{\partial y^2} - \nu \frac{\partial^2 F}{\partial x^2} \right) + \frac{\partial^2}{\partial x^2} \frac{1}{E} \left(\frac{\partial^2 F}{\partial x^2} - \nu \frac{\partial^2 F}{\partial y^2} \right)$$

$$-2(1+\nu) \frac{\partial^4 F}{\partial x^2 \partial y^2} = \frac{\partial^4 F}{\partial y^4} - \nu \frac{\partial^4 F}{\partial x^2 \partial y^2} + \frac{\partial^4 F}{\partial x^4} - \nu \frac{\partial^4 F}{\partial x^2 \partial y^2}$$

$$\frac{\partial^4 F}{\partial x^4} + 2 \frac{\partial^4 F}{\partial x^2 \partial y^2} + \frac{\partial^4 F}{\partial y^4} = 0$$

Tárcsák számítása

19

Tárcsaegyenlet

$$\frac{\partial^4 F}{\partial x^4} + 2 \frac{\partial^4 F}{\partial x^2 \partial y^2} + \frac{\partial^4 F}{\partial y^4} = 0$$

$$\text{Harmonikus Laplace-operátor: } \Delta = \frac{\partial^2}{\partial x^2} + \frac{\partial^2}{\partial y^2}$$

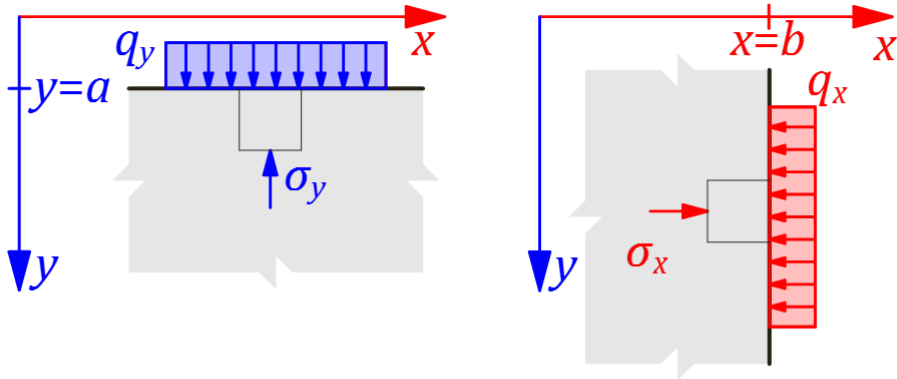
$$\text{Biharmonikus differenciál egyenlet: } \Delta \Delta F = 0$$

+ peremfeltételek

Tárcsák számítása

20

Peremfeltételek

$$\sigma_y(x, a) = \frac{\partial^2 F(x, y)}{\partial x^2} \Big|_{y=a} = -\frac{q_y}{h}$$

$$\sigma_x(b, y) = \frac{\partial^2 F(x, y)}{\partial y^2} \Big|_{x=b} = -\frac{q_x}{h}$$

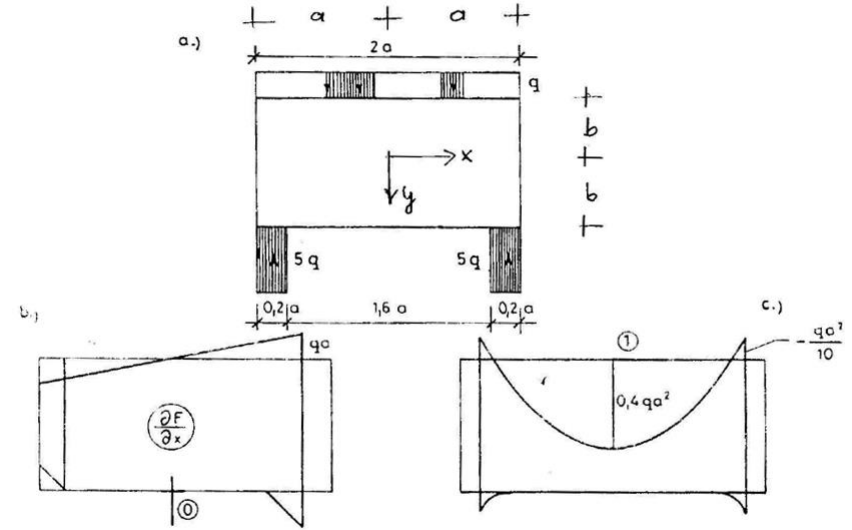
$$\tau_{xy}(x, a) = -\frac{\partial^2 F(x, y)}{\partial x \partial y} \Big|_{y=a} = 0$$

$$\tau_{xy}(b, y) = -\frac{\partial^2 F(x, y)}{\partial x \partial y} \Big|_{x=b} = 0$$

Tárcsák számítása

21

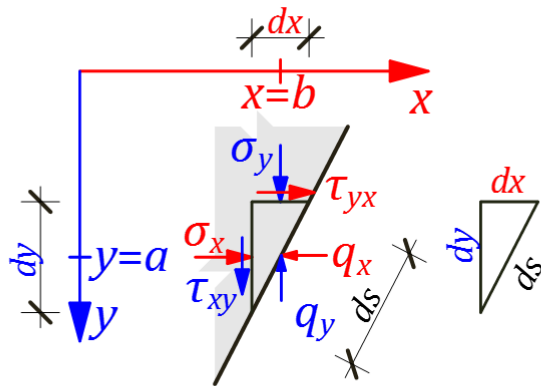
Peremfeltételek

Tárcsák számítása

23

Peremfeltételek

$$q_x \cdot ds = \sigma_x dy + \tau_{yx} dx$$

$$q_y \cdot ds = \sigma_y dx + \tau_{xy} dy$$

$$q_x = \sigma_x \frac{dy}{ds} + \tau_{yx} \frac{dx}{ds} = \sigma_x \cos(\alpha) + \tau_{yx} \sin(\alpha)$$

$$q_y = \sigma_y \frac{dx}{ds} + \tau_{xy} \frac{dy}{ds} = \sigma_y \sin(\alpha) + \tau_{xy} \cos(\alpha)$$

Tárcsák számítása

22

Polárkoordinátás alak

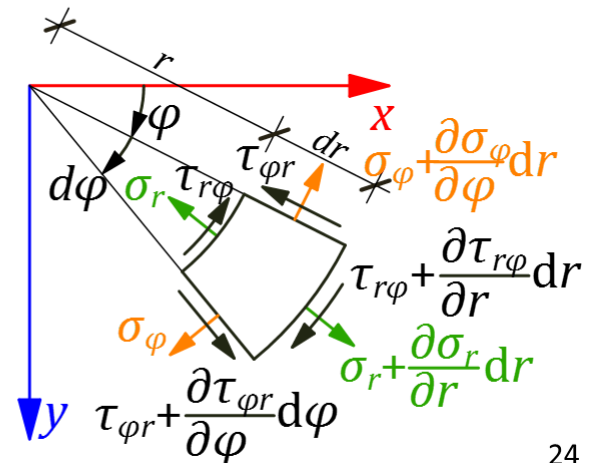
$$\Delta \Delta F(r, \varphi) = 0 \quad \Delta = \frac{\partial^2}{\partial r^2} + \frac{1}{r^2} \frac{\partial^2}{\partial \varphi^2} + \frac{1}{r} \frac{\partial}{\partial r}$$

$$\left(\frac{\partial^2}{\partial r^2} + \frac{1}{r^2} \frac{\partial^2}{\partial \varphi^2} + \frac{1}{r} \frac{\partial}{\partial r} \right) \left(\frac{\partial^2 F}{\partial r^2} + \frac{1}{r^2} \frac{\partial^2 F}{\partial \varphi^2} + \frac{1}{r} \frac{\partial F}{\partial r} \right) = 0$$

$$\sigma_r(r, \varphi) = \frac{1}{r^2} \frac{\partial^2 F}{\partial \varphi^2} + \frac{1}{r} \frac{\partial F}{\partial r}$$

$$\sigma_\varphi(r, \varphi) = \frac{\partial^2 F}{\partial r^2}$$

$$\tau_{r\varphi}(r, \varphi) = -\frac{\partial}{\partial r} \left(\frac{1}{r} \frac{\partial F}{\partial \varphi} \right)$$

Tárcsák számítása

24

Polárkoordinátás alak

Körszimmetrikus geometria és teher esetén:

$$F(r, \varphi) \rightarrow F(r) \quad \Delta() = \frac{d^2}{dr^2} + \frac{1}{r} \frac{d}{dr} = \frac{1}{r} \frac{d}{dr} \left(r \frac{d}{dr} () \right)$$

$$\frac{1}{r} \cdot \left[\frac{d}{dr} \left[r \cdot \left[\frac{d}{dr} (f(r)) \right] \right] \right] \text{ simplify } \rightarrow \frac{d^2 f(r)}{dr^2} + \frac{d f(r)}{dr}$$

$$\Delta \Delta F = \frac{1}{r} \frac{d}{dr} \left(r \frac{d}{dr} \left(\frac{1}{r} \frac{d}{dr} \left(r \frac{dF}{dr} \right) \right) \right) = \frac{\partial^4 F}{\partial r^4} + \frac{1}{r^3} \frac{\partial F}{\partial r} - \frac{1}{r^2} \frac{\partial^2 F}{\partial r^2} + \frac{2}{r} \frac{\partial^3 F}{\partial r^3} = 0$$

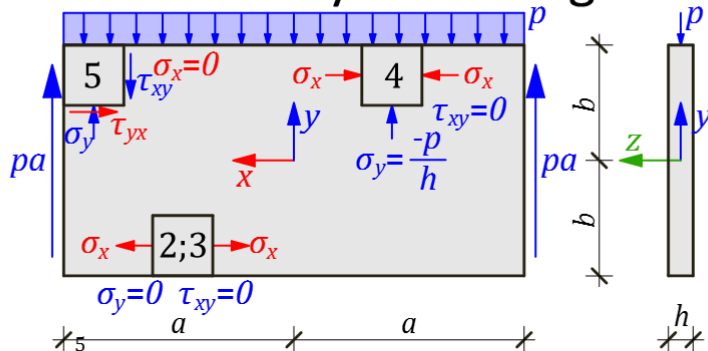
$$\frac{1}{r} \cdot \left[\frac{d}{dr} \left[r \cdot \left[\frac{d}{dr} \left[\frac{1}{r} \cdot \left[\frac{d}{dr} \left[r \cdot \left(\frac{dF}{dr} \right) \right] \right] \right] \right] \right] \right] \text{ simplify } \rightarrow \frac{d^4 F(r)}{dr^4} + \frac{dF(r)}{dr} - \frac{d^2 F(r)}{dr^2} + \frac{2 \cdot d^3 F(r)}{dr^3}$$

$$\sigma_r(r) = \frac{1}{r} \frac{\partial F}{\partial r} \quad \sigma_\varphi(r) = \frac{\partial^2 F}{\partial r^2} \quad \tau_{r\varphi} = 0$$

Tárcsák számítása

25

Példa – hatványsoros megoldás

$$F(x, y) = \sum_{i=1}^5 \alpha_i f_i(x, y) = \alpha_1 y^5 + \alpha_2 y^3 + \alpha_3 x^2 y^3 + \alpha_4 x^2 y + \alpha_5 x^2$$

$$\sigma_x(x, y) = \frac{\partial^2 F(x, y)}{\partial y^2} = 20\alpha_1 y^3 + 6\alpha_2 y + 6\alpha_3 x^2 y$$

$$\sigma_y(x, y) = \frac{\partial^2 F(x, y)}{\partial x^2} = 2\alpha_3 y^3 + 2\alpha_4 y + 2\alpha_5$$

$$\tau_{xy}(x, y) = -\frac{\partial^2 F(x, y)}{\partial x \partial y} = -6\alpha_3 x y^2 - 2\alpha_4 x$$

Tárcsák számítása

26

Példa – hatványsoros megoldás

$$F(x, y) = \sum_{i=1}^5 \alpha_i f_i(x, y) = \alpha_1 y^5 + \alpha_2 y^3 + \alpha_3 x^2 y^3 + \alpha_4 x^2 y + \alpha_5 x^2$$

$$\frac{\partial^4 F}{\partial x^4} = 0 \quad \frac{\partial^4 F}{\partial x^2 \partial y^2} = 12\alpha_3 y \quad \frac{\partial^4 F}{\partial y^4} = 120\alpha_1 y$$

$$\frac{\partial^4 F}{\partial x^4} + 2 \frac{\partial^4 F}{\partial x^2 \partial y^2} + \frac{\partial^4 F}{\partial y^4} = 0 + 2 \cdot 12\alpha_3 y + 120\alpha_1 y = 0 \quad \alpha_3 + 5\alpha_1 = 0 \quad \text{1.}$$

$$\sigma_y(x, -b) = -2\alpha_3 b^3 - 2\alpha_4 b + 2\alpha_5 = -\alpha_3 b^3 - \alpha_4 b + \alpha_5 = 0 \quad \text{2.}$$

$$\tau_{xy}(x, -b) = -6\alpha_3 x b^2 - 2\alpha_4 x = -3\alpha_3 b^2 - \alpha_4 = 0 \quad \text{3.}$$

$$\sigma_y(x, b) = 2\alpha_3 b^3 + 2\alpha_4 b + 2\alpha_5 = -\frac{p}{h} \quad \text{4.}$$

$$\sigma_x(a, b) = 20\alpha_1 b^3 + 6\alpha_2 b + 6\alpha_3 a^2 b = 10\alpha_1 b^2 + 3\alpha_2 + 3\alpha_3 a^2 = 0 \quad \text{5.}$$

Tárcsák számítása

27

Példa – hatványsoros megoldás

$$\begin{bmatrix} 5 & 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & -b^3 & -b & 1 \\ 0 & 0 & -3b^2 & -1 & 0 \\ 0 & 0 & 2b^3 & 2b & 2 \\ 10b^2 & 3 & 3a^2 & 0 & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \alpha_1 \\ \alpha_2 \\ \alpha_3 \\ \alpha_4 \\ \alpha_5 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 \\ 0 \\ 0 \\ -p/h \\ 0 \end{bmatrix}$$

$$\begin{bmatrix} 5 & 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & -b^3 & -b & 1 \\ 0 & 0 & -3b^2 & -1 & 0 \\ 0 & 0 & 2b^3 & 2b & 2 \\ 10b^2 & 3 & 3a^2 & 0 & 0 \end{bmatrix}^{-1} \begin{bmatrix} 0 \\ 0 \\ 0 \\ -\frac{p}{h} \\ 0 \end{bmatrix} \rightarrow \begin{bmatrix} -\frac{p}{40b^3 \cdot h} \\ \frac{p(3a^2 - 2b^2)}{24b^3 \cdot h} \\ \frac{p}{8b^3 \cdot h} \\ -\frac{3p}{8b \cdot h} \\ -\frac{p}{4h} \end{bmatrix}$$

Tárcsák számítása

28

Példa – hatványsoros megoldás

$$F(x, y) = \sum_{i=1}^5 \alpha_i f_i(x, y) = \alpha_1 y^5 + \alpha_2 y^3 + \alpha_3 x^2 y^3 + \alpha_4 x^2 y + \alpha_5 x^2 =$$

$$= \frac{p}{4hb^3} \left(-\frac{1}{10} y^5 + \left(\frac{b^2}{3} - \frac{a^2}{2} \right) y^3 + \frac{1}{2} x^2 y^3 - \frac{3b^2}{2} x^2 y - b^3 x^2 \right)$$

$$\sigma_x(x, y) = \frac{\partial^2 F(x, y)}{\partial y^2} = \frac{p}{4hb^3} \left(-2y^3 + 6 \left(\frac{b^2}{3} - \frac{a^2}{2} \right) y + 3x^2 y \right)$$

$$\sigma_y(x, y) = \frac{\partial^2 F(x, y)}{\partial x^2} = \frac{p}{4hb^3} (y^3 - 3b^2 y - 2b^3)$$

$$\tau_{xy}(x, y) = -\frac{\partial^2 F(x, y)}{\partial x \partial y} = \frac{p}{4hb^3} (-3xy^2 + 3b^2 x)$$

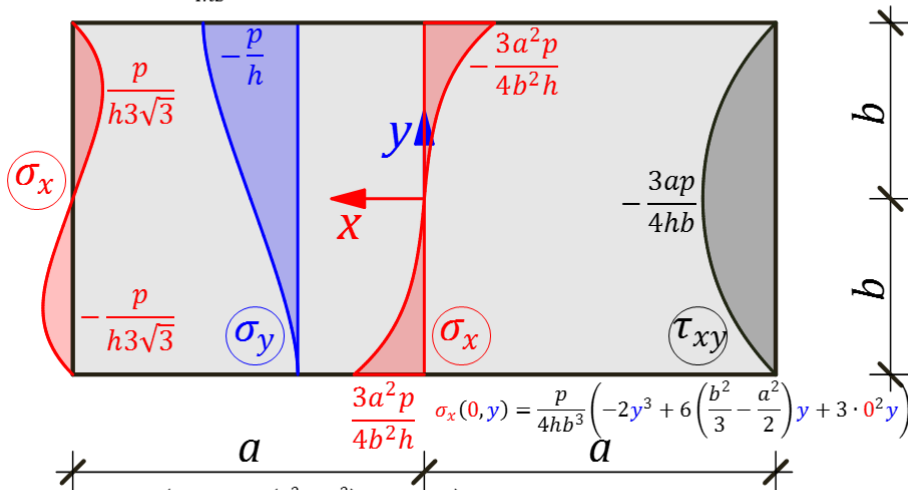
Tárcsák számítása

29

Példa – hatványsoros megoldás

$$\sigma_y(x, y) = \frac{p}{4hb^3} (y^3 - 3b^2 y - 2b^3)$$

$$\tau_{xy}(-a, y) = \frac{p}{4hb^3} (3ay^2 - 3b^2 a)$$

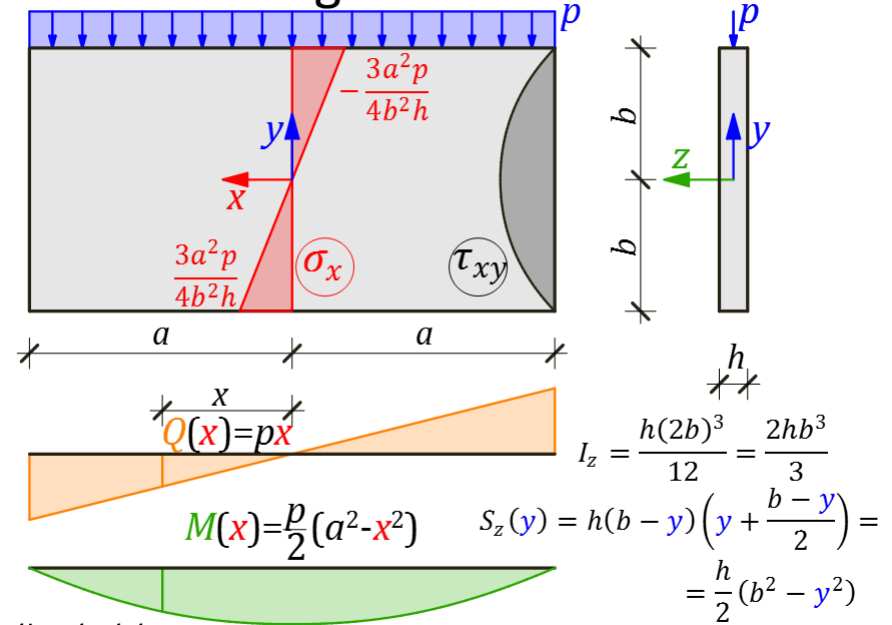

$$\sigma_x(a, y) = \frac{p}{4hb^3} \left(-2y^3 + 6 \left(\frac{b^2}{3} - \frac{a^2}{2} \right) y + 3a^2 y \right)$$

Tárcsák számítása

30

Példa – gerenda elmélet

Tárcsák számítása

31

Példa – gerenda elmélet

$$\sigma_x(x, y) = \frac{M(x)}{I_z} (-y) = \frac{\frac{p}{2}(a^2 - x^2)}{\frac{2hb^3}{3}} (-y) = \frac{-3p(a^2 - x^2)}{4hb^3} y = \frac{p}{4hb^3} (-3a^2 y + 3x^2 y)$$

$$\sigma_y(x, y) = 0$$

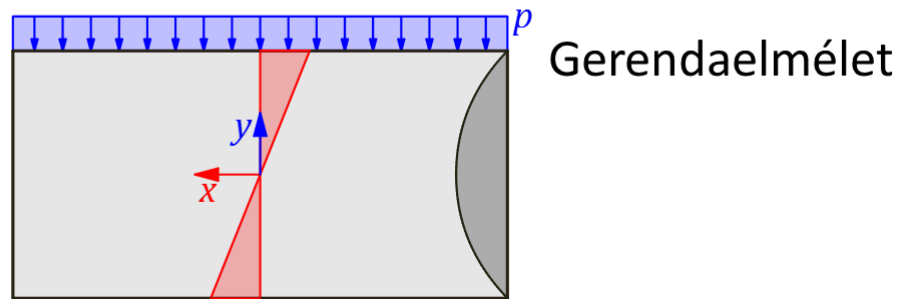
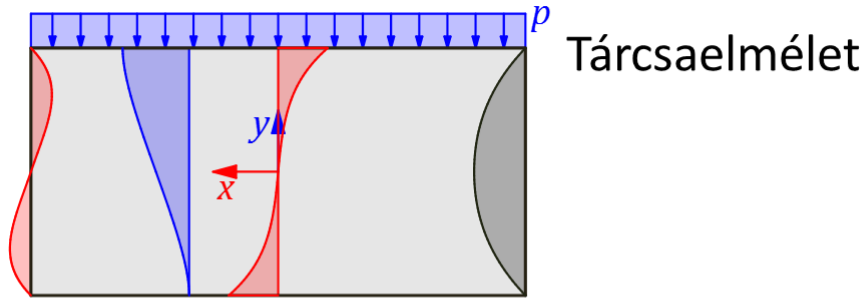
$$\tau_{xy}(x, y) = \frac{Q(x)S_z(y)}{I_z h} = \frac{px \frac{h}{2}(b^2 - y^2)}{\frac{2hb^3}{3} h} = \frac{p}{4hb^3} (-3xy^2 + 3b^2 x)$$

Tárcsák számítása

32

Példa – összehasonlítás

Tárcsák számítása

33

Példa – összehasonlítás

Tárcsaelmélet

Gerendaelmélet

$$\sigma_x(x, y) = \frac{p}{4hb^3} \left(-2y^3 + 6 \left(\frac{b^2}{3} - \frac{a^2}{2} \right) y + 3x^2 y \right) \quad \sigma_x(x, y) = \frac{p}{4hb^3} (-3a^2 y + 3x^2 y)$$

$$\sigma_y(x, y) = \frac{p}{4hb^3} (y^3 - 3b^2 y - 2b^3) \quad \sigma_y(x, y) = 0$$

$$\tau_{xy}(x, y) = \frac{p}{4hb^3} (-3xy^2 + 3b^2 x) \quad \tau_{xy}(x, y) = \frac{p}{4hb^3} (-3xy^2 + 3b^2 x)$$

Tárcsák számítása

34

VÉGE

Köszönöm a figyelmet!

Összeállította: Dr. Hortobágyi Zsolt
BME Tartószerkezetek Mechanikája TSZ